

Мәриям Майлықұтова

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті баспа ісі және БАҚ дизайны кафедрасының аға оқытушысы

В статье рассматривается деятельность Книжной палаты РК. Автор исследует информационно-библиографическую составляющую книжной отрасли, анализирует проблемы стандартизации и нумерации книжных изданий.

Article considered activities of the Book Chamber of Kazakhstan. The author explores the information and the bibliographic component of the book industry, analyzes the problems of standardization and numbering on publications.

ҰЛТТЫҚ КІТАП ПАЛАТАСЫ – ҰЛТЫМЫЗДЫҢ РУХАНИ ҚАЗЫНАСЫ

Кітап палатасы дербес мекеме болып 1937 жылы 19 мамырда Қазақстан орталық атқару комитеті мен Қазақстан Халық комиссарлары кеңесінің бірігіп қабылдаған қаулысына сәйкес құрылған. Сол 1937 жылдан бастап, үкімет қаулысына сәйкес Кітап палатасы республикадан шығатын әрбір баспа өнімінің міндетті данасын алып отырады. Кітап палатасының негізгі жұмысының бірі осы (кітап, газет, журнал, авторефераттар, ноталық шығармалар, т.б.) тапсырылатын баспа өнімдеріне тікелей байланысты. Палатаға келіп түскен барлық баспа өнімдері тіркеуден өтеді. Одан әрі оны статистикалық есепке алу, баспасөз шежіресіне енгізу, мемлекеттік каталогтар жасау жұмысы жүргізіледі. Кітап палатасының басты жұмысы баспа өнімдерінің жинақталған библиографиясын жіктеп жасау десек, ең бірінші библиографиялық көрсеткіш “Қазақ ССР баспасөзінің библиографиялық

көрсеткіші” (1917-1939 жж.) болды. Мұның екінші бөлімі “Мерзімді баспасөз” 1941 жылы шығарылған. Мерзімді басылымдар көрсеткішінің жалғасы 1958 жылы (1940-1955 жж.), 1963 жылы (1917-1959 жж.) жарық көрген. Ретроспективтік кітаптар көрсеткіші “Советтік Қазақстан кітаптары” деген атпен 1917-1970 жылдар аралығында кезең-кезеңімен, ал 1971 жылдан бері жылма-жыл шығып келген. Сол сияқты 1937 жылдан бергі кезеңді қамтитын библиографиялық көрсеткіштер (“Рецензиялар”, “Диссертация авторефераттары”, “Бейнелеу өнері”, “Журнал мақалаларының”) және де басқа баспа өнімдерінің көрсеткіштері шығарылып тұрған» [1].

Қазіргі таңда палатаның мемлекеттік библиография көрсеткіштерінің жүйесі, баспасөздің түр-типологиясына қарай құрылған. Баспасөз туындыларының әрбір түріне арнаулы библиографиялық көрсеткіш шығарылады. Қазіргі күнде осы көрсеткіштер негізінде Кітап палатасы (“Баспасөз шежіресі”, “Журнал мақалаларының шежіресі”, “Газет мақалаларының шежіресі”, “Қазақстаника”, “Мерзімді басылымдар шежіресі”, “Рецензиялар шежіресі”, т.б.) библиографиялық жинақтар шығарады. Олардың арасынан “Қазақстаника” шежіресін айрықша айтып өткен жөн. Бұл көрсеткіште Қазақстан мемлекеті туралы, оның экономикасы мен мәдениеті, әдебиеті мен өнері мәселелері жөнінде, жақын және алыс шет мемлекеттердегі баспасөз беттерінде жарияланған материалдар тіркеледі, сол сияқты Қазақстан азаматтарының республикадан тыс жерде жеке басылым болып шыққан шығармалары тізімделеді.

«Ал, каталогтарды ұйымдастыру ісін Кітап палатасы 1957 жылы бастаған. Каталогтар мен картотека жүйесі Палата қорында сақталып отырған республика баспасөз өнімдерінің барлық түріне және де мерзімді баспасөз бетінде жарық көрген мақалалар мен рецензиялар негізінде құрастырылады. Бұл каталогтардың түрі — алфавиттік, системалық, хронологиялық, сондай-ақ баспалар бойынша жеке-жеке каталогтар ұйымдастырылады.

Сонымен қатар, Кітап палатасының бірден-бір негізгі атқаратын жұмысы — баспасөз статистикасын жүргізу, бұл жұмыс 1957 жылдан бастап жүргізіледі. Бұл жұмыстың маңызды болатын себебі — республикада баспасөз ісін дамытуға қажетті негізгі көрсеткіштердің жүргізілуі. Әуелгі кезде тек кітаптың ғана статистикалық есебі жүргізілген. 1921-1957 жылдар арасын қамтитын бірінші статистикалық

жинақты 1956-1971 жылдар аралығында кітап палатасының директоры болып істеген Ермек Нығметов құрастырып шыққан. 1964 жылдан бері статистика көрсеткіштері барлық баспа өнімдерінің түрлеріне жүргізіліп, статистикалық материалдар негізінде жыл сайын жарияланып келеді. Аталмыш жинақтарда республикамыздың баспа қызметін сипаттайтын сандық және сапалық көрсеткіштер болады, сол сияқты тақырыптық, арнаулы мақсаттық бөлімдер бойынша, тілі, жанры бойынша әрбір баспа бойынша мәліметтер беріледі. Кітап палатасы тұсында баспасөз мұрағаты болғаны белгілі. Қазір онда 5 миллионға таяу баспасөз өнімдері (данасы) бар.

Тәуелсіз Қазақстанда жыл сайын ақпараттар өрісінің кеңеюі мен баспа өнімдерінің көбеюі — Егемендіктің арқасында төл мәдениетіміз бен әдебиетіміздің өркендей түскенінің айқын айғағы.

Республикамыздың тәуелсіздік алуына байланысты 1992 жылдан бастап Қазақстан Республикасының мемлекеттік кітап палатасы деп аталса, Қазақстан Республикасының Министрлер Кабинетінің 1993 жылғы 6 сәуірдегі №270 қаулысымен Қазақстан Республикасының Ұлттық мемлекеттік кітап палатасы болып өзгертілді.

Кітап палатасы 70 жыл ішінде Қазақстанның мемлекеттік библиографиялық, баспасөз статистикасының, библиографиялық анықтама берудің және Халықаралық стандарттық нөмірлер (ISBN, ISSN) тағайындайтын библиографияның ғылыми орталығына айналды.

Қазақстан Республикасы Министрлер Кабинетінің 1993 жылғы 6 сәуірдегі №270 қаулысы бойынша, библиографиялық мәліметтермен тек қана Кітап палатасы қамтамасыз ете алатындықтан, Ұлттық мемлекеттік кітап палатасына кітаптарды халықаралық стандартты нөмірмен тіркеу функциясы жүктелді. Қазақстан Республикасы кітаптарды халықаралық стандартты тіркеу орталығына толық мүше болып 1996 жылы енді. Сонымен, Қазақстан Республикасы Ұлттық мемлекеттік кітап палатасы тұсынан ISBN агенттігі орталығы ашылды.

Бүгінгі талап сұранысына орай Кітап палатасы аясында баспа өнімдерін насихаттау ісін жаңадан жарық көрген “Асыл мұра” журналы атқаруда. Бұл журналда библиография, статистика және жаңа басылымдар туралы деректермен бірге кітаптар мазмұнына қысқаша шолулар жасалады. “Мәдени мұра” мемлекеттік бағдарламасы аясында атқарылып жатқан игі шаралар жөніндегі жаңалықтар жарияланады. “Асыл мұрада” сын-

шы, әдебиетшілердің зерттеулері, мәдениет пен ақпарат салаларындағы рухани өзгерістер туралы мағлұматтар беріледі. Кітап палатасы бүгінгі күннің тынысымен ғана шектеліп қалмай, заман талабына сай атқарылатын жұмысқа жаңа өзгерістер енгізіп, ақпараттық кеңістіктегі бәсекелестікті дамыту бағытына ықпал етуде» [4]. Кітап палатасының қызметі туралы осы мекемені 17 жыл бойы басқарған Софы Сматаев: «Кітап палатасының үш мәртебесі бар. Бірінші, еліміздегі кез келген басылым, кітап-журнал, плакаттар, ноталар екі дана болып бізге келіп түсуі керек. Соның бір данасынан мемлекеттік Баспасөз архиві құралады (Қолжазба архиві бөлек). Қазір бес миллионнан астам мұрағат сақтаулы. Оның жалпы құны миллиардтаған теңгемен өлшенеді. Кезінде «Халық жауы» атанған жазушылардың шығармаларының 90 пайызының сөреде

тұрғанын жұрт біле бермейді. Біз тіркелген бір кітапты жоятын болсақ халықаралық конвенция бойынша айып төлейміз. Демек, халқымыздың, қала берді адамзаттың рухани қазынасы, келешек ұрпаққа арналған небір інжу-маржаны Кітап палатасында. Бір қиындығы, кітап-журналдар қағаз мүмкіндігіне байланысты жылдар өте тозады. Сондықтан қазір оларды компьютерге түсіруге жанталасып кірісіп жатқан жайымыз бар. Екіншіден, жарық көрген басылымдар мен ондағы мақалалар және кітаптар мазмұны туралы жылына 48 баспасөз шежіресін шығарып, оны министрліктер мен әкімшіліктерге, кітапханаларға таратамыз. Кітаптар мен басылымдарды нөмірлеп, код-штрихтер жасаймыз. Бұлай істемесек, халықаралық ұйымдарға айыппұл төлейміз. Ал дүкендердегі кітап саудасында жұмысымыз жоқ» [2] – дейді.

1. ГОСТ 7.4-95 «Басылымдар. Шығарылымдық деректерге қойылатын талаптар» стандарты. Қазақстан ұлттық кітап палатасы, 1996ж.
2. Ж.Сейдуманов. Рухани байлық орталығы.// Егемен Қазақстан,-2007. -14 шілде

